

Plaget av veps

- Hva kan gjøres?

Fagsjef Johan Mattsson Mycoteam AS

Veps er vanlig å finne utendørs, både i luften og på forskjellige planter (foto 1). Der er de til lite bry og vi trenger heller ikke å gjøre noen spesielle tiltak for å fjerne de.

Verre er det når de kommer på næringsøk mens vi sitter ute og spiser. Veps på mat og i forbindelse med drikke er både forstyrrende og er en åpenbar helserisiko. Vanligvis er et vepsestikk plagsomt men ufarlig. Enkelte personer kan imidlertid få en overfølsomhetsreaksjon på vepsestikk, som betyr at man raskt må komme seg til legen for behandling. Det er også kritisk hvis man blir stukket i munnen fordi hvis slimhinnene sveller kan det bli vanskelig å puste.

Fordi vepsen er på jakt etter mat som de kan ta med til sine larver, lander de ofte på vår mat og forsyner seg. Hvis man ikke er oppmerksom, er det fare for at man gaper over mer enn man skulle ønske (foto 2).

Foto 1. Veps er flotte og fasinereende dyr, men gjerne på litt avstand - selv om de blir vanskeligere å studere da.

Foto 2. Når man spiser ute om sommeren er det ekstra viktig å passe på at det ikke er flere som liker maten...

Foto 3. Var det for mye cappuccino i koppen eller var den for varm?

Tilfeldig forekommende veps kan man som regel akseptere, verre blir det hvis vepsene har etablert seg i forbindelse med bygningen. Det øker antallet veps i tilstøtende områder, og i tillegg kan vepsenes forsvar av sitt bol føre til at de aktivt angriper personer som beveger seg i nærheten.

Hvordan lever vepsen?

Det finnes 11 vepsesarter i Norge som lager vepsbol. Flere av disse kan opptre både i forbindelse med bygninger og ute i hager. Veps får næring både fra forskjellige små insekter og andre dyr som de fanger og fra planter. Det varierte næringsbehovet viser seg når vepsene kommer og spiser på de forskjellige matvarer vi har på spisebordet, enten det er sukkerholdige (syltetøy, frukt, brus, saft) eller proteinrike produkter (kjøtt, fisk, leverpostei og lignende).

Veps etablerer et nytt samfunn på våren ved at en overvintrende dronning begynner å bygge et nytt bol. Dette konstrueres av vedceller som gnages løs fra treoverflater. Fordi treverk som har en overflatisk nedbrytning av svertesopp (hovedsakelig hussvertemugg, *Aureobasidium pullulans*) er mykere enn friskt treverk, foretrekker vepsen dette. Det er lett å se hvor vepsen pleier å hente reirmaterialet fordi treoverflaten får små, hvite striper (foto 4, 5).

Foto 4. Vepsene henter reirmateriale på nedbrutte treoverflater.

Foto 5. Hver stripe tilsvarer en "munnfull" treverk – ca. 0,001 gram med trefibrer.

Foto 6. Et nylaget vepsebol på en taksperre. Det ca. 6 gram tunge bolet er bygget opp i løpet av ca. 6.000 flyturer...

Foto 7. Larvene lever i de sekskantede cellene. Det hvite lokket beskytter puppen mens den omdannes til en utvokst veps.

Svertesoppen har en gråsvart farge når den vokser i treoverflaten, hvilket fører til at også vepsebolet får den samme fargen (foto 6). Inne i vepsebolet etableres det sekskantede celler der eggene legges og larvene vokser opp (foto 7). Maten får de fra de voksne vepsene som henter mat utenfra.

Vepsebolet består av en rekke sjikt av papiraktig materiale utenpå hverandre. Dette gir en meget god beskyttelse mot både nedbør og temperatursvingninger.

Utover sommeren utvides bolet ved at de indre sjiktene fjernes og nye bygges på utvendig. Under gunstige forhold kan bolene bli meget store og inneholde flere tusen individer. Utover sensommeren legger dronningen egg som blir til hanner og nye dronninger. Deretter avtar eggleggingen helt. Av den grunn får arbeiderne få mindre å gjøre. Da surrer vepsene rundt i hus og hager mer enn vanlig, til stor sjenanse for oss mennesker. Etter hvert som kulda kommer dør arbeiderne mens både den gamle dronningen og nye dronninger overvinter til neste år på et beskyttet sted – gress og blader, under takstein, mellom materialer, under bark og lignende. Erfaringsmessig kan man faktisk bli stukket av veps selv midt på vinteren. Dette skyldes at det ikke er uvanlig at de overvintret på fyringsved mellom vedkubber og løse barkkanter. Når veden tas inn til fyring om vinteren, våkner vepsene til live og begynner å krabbe rundt på gulvet.

Vepsebolet tømmes av seg selv ved at individene naturlig dør, slik at det på senhøsten er helt tomt og ufarlig. De gamle bolene brukes ikke på ny neste år, men de nye vepsene bygger gjerne et nytt ved siden av. Det er derfor som man kan se en rekke vepsebol ved siden av hverandre på loft (foto 8).

Foto 8. Det gamle vepsebolet var en god plattform for et nytt.

Hva kan gjøres for å fjerne vepsene?

Du kan fjerne vepsene på en både enkel og effektiv måte. Hvis du enten ser hele bolet eller i hvert fall hvor de flyr ut/inn av for eksempel veggen, loftet eller bakken, har du store muligheter til å løse problemet på en enkel måte. Det er mest effektivt å fjerne veps med støvsuger på dagen når det er stor aktivitet ut/inn av bolet. Da kan man fange både veps som er på vei inn og de som skal ut for å hente mat.

Det er flere muligheter. Det enkleste er å vente til høsten, fordi da dør vepsene helt naturlig. Hvis man imidlertid er plaget av vepsene under sommeren kan man forsøke flere tiltak:

A. Fjern deg og maten

1. Dette er ofte både det enkleste og raskeste man kan gjøre. Hvis du kommer deg vekk fra ut-/innflygningsruten til vepsene, iblant bare noen få meter, så minsker faren for stikk vesentlig.
2. Hold mat som er fristende for veps minst mulig tilgjengelig. Bruk lokk, nett eller plast for å hindre at vepsene oppdager og kan forsyne seg av maten.

B. Fjerning av vepsen

1. Start støvsugeren og rett med rolige bevegelser munnstykket på røret mot flygeåpningen. Vepsene oppfatter ikke dette som noen trussel, men hvis du føler deg usikker kan du benytte en mygghette, hansker og dekkende kleddel for sikkerhet skyld.
2. Hold røråpningen 5-10 cm fra flygeåpningen. Vepsene er relativt tunge og klarer ikke å holde imot suget. De suges derfor lett inn i støvsugeren og havner i støvsugerposen. En vanlig støvsugerpose rommer erfaringsmessig i hvert fall 1.200 - 1.500 veps (det er faktisk lett å telle dem ved å kjenne på røret eller lytte etter den spesielle "klangen" når vepsene far ned gjennom røret).
3. Vepsene dør ikke nødvendigvis i posen, men de blir i det minste svimeslått nok til at du etter avsluttet arbeid kan ta ut posen uten problem. Posen kan du legge i en bæreposen som knyttes igjen. Deretter kan du kvitte deg med vepsene ved å legge posen over natten i fryseren før du kaster den eller kaste den direkte, trække på den eller brenne den.
4. I løpet av 20-30 minutter kan man fange opp flere hundre veps. Det er dermed mulig å stort sett tømme selv store vepsebol i løpet av noen få timer.

5. Selv om du ikke klarer å fange alle vepsene, vil en sterkt redusert vepsebol representere betydelig mindre problem enn hva det var fra før.
6. Du må følge med på at støvsugeren tåler å stå på så lenge som trengs. Ved å redusere effekten på suget kan man holde på lengre, men hvis du trenger å skru av støvsugeren en stund er det bare å forsegle åpningen med en sammenkrøllet plastpose eller lignende så er du helt sikker på at det ikke kan komme ut noen veps.

C. Fjerning av bolet

1. Hvis vepsebolet henger fritt og tilgjengelig, er det ofte enkelt å ta en plastpose rundt hele vepsebolet. Det er lov å bruke hansker og eventuell myggnetting hvis man føler seg usikker.
2. Støvsugeren er effektiv også for å fjerne vepsebol, særlig hvis de er relativt små.
3. Det er viktig å sørge for at flest mulig av de voksne individene er tilstede inne i bolet når man fjerner det. I praksis betyr det at man bør gjennomfører selve fjerningen enten tidlig om morgenen eller når det regner godt, fordi da holder seg vepsene inne i bolet.

D. Innhenting av bistand

Husk på at det alltid er lurt å spørre om råd hvis man er usikker og det er ikke nødvendig å ta noen unødvendige sjanser. Hvis man ikke har lyst til å forsøke på egen hånd, finnes det profesjonelle firmaer med autoriserte skadedyrbekjempere som kan hjelpe til.

Hvis dere har noen spørsmål, er det ellers bare å ta kontakt med Johan Mattsson, (fagsjef i Mycoteam AS, men i tillegg biolog og autorisert skadedyrbekjemper):

Tlf: 90 98 29 37

e-post: johan@mycoteam.no